

## מדד פעמונים לחוסן כלכלי של יחידים ומשפחות בישראל

### תקציר מנהלים

#### רקע

מדד פעמונים לחוסן כלכלי מתבסס על סקר אינטרנטי שנערך על התנהלות והרגלים פיננסיים בציבור הישראלי. הסקר התבסס על פאנל אינטרנטי שכלל 709 משתתפים של חברת גאוקרטוגרפיה. במדגם השתתפו אוכלוסיות מגוונות, החל מגיל 21 ועד 80, מהחברה היהודית והערבית. הסקר התבצע בחודשים ינואר - פברואר 2022. השאלון שנבנה, ומתוכו נבנה מדד פעמונים, מתבסס על שאלונים מתוקפים שמשמשים בהם ברחבי העולם: סקר הלמ"ס שנערך ב-2012, שאלון של ה-OECD, וכן שאלונים מתוקפים אחרים. ארגון פעמונים נוטל על עצמו את המחויבות לבחינה השוואתית של הממצאים, מדי שנה, כדי לזהות תהליכים ומגמות, לשתף במידע את הציבור, ולהיעזר במידע ככלי לקבלת החלטות המכוון את הפעילות המעשית.

#### הצורך במדד פעמונים לחוסן כלכלי

מדידה היא בסיס לפעולה אפקטיבית בכל תחום. היא מאפשרת לנו לדעת האם העשייה שלנו מובילה למקום שאליו אנחנו רוצים להגיע. כיום אין במדינת ישראל גוף שלקח על עצמו אחריות על נושא המדידה של אוריינות ומסוגלות פיננסית. כיוון שכך, אי אפשר לנטר את רמת האוריינות והמסוגלות הפיננסית בישראל לאורך זמן. ארגון פעמונים הוא ארגון נייטרלי, המחובר לעשייה בשטח ולכן אנחנו מאמינים שהוא יכול להוביל את העשייה החשובה הזו.

#### מרכיבי מדד פעמונים

- חוסן הוא היכולת להתאושש מאירוע כלכלי שלילי. כל אחד מאיתנו עלול למצוא עצמו באירוע כזה. מדד פעמונים לחוסן כלכלי כולל שני רכיבים מרכזיים:
- רכיב ראשון של **איתנות פיננסית**, הכולל בתוכו יכולת להתמודד עם זעזוע בהכנסות וזעזוע בהוצאות והפרשה לחיסכון.
  - רכיב שני של **מאזן חודשי**, הכולל בתוכו מרכיב של מינוס (משיכת יתר בחשבון), תחושת ביטחון ביכולת לנהל את העניינים הכלכליים והימנעות מצריכה.

#### תוצאת מדד החוסן היא: 66

זהו ציון ממוצע המשקף את ציוני התשובות שניתנו בסקר שערכנו לגבי הרכיבים השונים (איתנות פיננסית ומאזן חודשי).

המדד הוא בעצם ציון מתוך תחום ציונים של 0-100. אמנם ציון 66 הוא ציון עובר, אבל האם הוא מספק? לא בטוח שסטודנטית באוניברסיטה תהיה מרוצה מציון 66. זה אמנם ציון "עובר" אבל גם לא מאד רחוק מ"נכשל".

יתרה מזו – הציון הזה הוא ציון ממוצע. עשינו פילוחים של תוצאת המדד לפי אוכלוסיות שונות (לפי מגדר, גילאים, לאום, רמת השכלה, רמת הכנסה ועוד), ומכיוון שהציון הוא ממוצע, ברור שיש אוכלוסיות עם תוצאה מעל הממוצע ויש גם כאלו עם תוצאה מתחת לממוצע שמגיעות גם לציון נכשל.

### קשר מתאמי בין ציון במדד פעמונים ובין התנהגויות של ידע וניהול פיננסי

השאלות ששאלנו בנושא מדד פעמונים נכללו בסקר רחב יותר שערכנו בנושא התנהגויות של ניהול פיננסי ושל ידע פיננסי המאפיינות את הציבור בישראל (למשל מידת המעקב והבקרה אחרי ההוצאות וחשבון הבנק, השוואת מחירים, היערכות להוצאות עתידיות וכדומה). ידע פיננסי כלל שאלות על תשואה, אינפלציה וריבית).

חישבנו את התוצאה של כל אחד מהמשיבים, בשני הנושאים האלו ובדקנו האם יש קשר בינם לבין התוצאה במדד פעמונים. אנו מזהים קשר מתאמי ברור.

**בממוצע, ככל שרמת הניהול הפיננסי גבוהה יותר, התוצאה במדד פעמונים גבוהה יותר. ובאותו אופן – בממוצע, ככל שרמת הידע הפיננסי גבוהה יותר, התוצאה במדד פעמונים גבוהה יותר.**

אנחנו יודעים שיש גישות שונות וממצאים שונים לגבי המתאם בין אוריינות פיננסית לחוסן פיננסי. אבל בשנה האחרונה התפרסמו מחקרים חדשים שאכן מצביעים על מתאם כזה (למשל המחקר של Kaiser ושותפים מ-2021 והמחקר של סטיבן לאופר ממכון ברוקדייל של הגוינט, ושל מאיה הרן-רוזן מבנק ישראל מ-2021). וגם בסקר שלנו נראה כאמור מתאם כזה.

### נתונים עיקריים מתוך מדד פעמונים

להלן נתונים עיקריים מתוך מדד פעמונים:

- **70%** יתקשו לעמוד בהוצאה חריגה בגובה הכנסתם.
- **22%** יוכלו לכסות הוצאותיהם במשך חודש אחד בלבד במקרה של אובדן פרנסה.
- יותר מ- **20%** מהמשתתפים במחקר ו- **34%** מבעלי הכנסה הנמוכה מהממוצע העידו כי נמנעו בשנה האחרונה לפחות פעם אחת מקניית מוצרי מזון בסיסיים או תרופות.
- **27%** העידו כי המצב הכלכלי השפיע לרעה על מערכת היחסים במשפחה - ובציבור הערבי מדובר על **49%**.
- **35%** מהציבור אינם חוסכים באופן עצמאי (למעט פנסיה).
- **40%** מהציבור ו- **50%** מבעלי הכנסה הנמוכה מהממוצע מעידים שהמחשבה על מצבם הכלכלי מעוררת אצלם חרדה או לחץ.
- **29%** דיווחו כי הוצאותיהם גבוהות מהכנסותיהם.
- **45%** היו לפחות פעם אחת במינוס במהלך השנה האחרונה.
- ישנו פער משמעותי בביטחון העצמי בידי פיננסי בין **גברים ונשים**, זאת על אף שהן לא טעו יותר מגברים במענה לשאלות ידע כללי כלכלי.